Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
C serija

C/2025/2955

2025 6 16

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė

Europos Sąjungos ir Kazachstano pilietinės visuomenės organizacijų bendradarbiavimo stiprinimo įgyvendinant naująją Vidurinės Azijos strategiją ir strategiją „Global Gateway“ veiksmų planas

(nuomonė savo iniciatyva)

(C/2025/2955)

Pranešėjas: **Dumitru FORNEA**

Patarėjas	Igor ZUBCU
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2024 1 17
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis
	Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Išorės santykių skyrius
Priimta skyriuje	2025 2 11
Priimta plenarinėje sesijoje	2025 3 26
Plenarinė sesija Nr.	595
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	147/0/3

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK pripažįsta, kad yra galimybių plėsti ES santykius su Kazachstano Respublika, remiantis tam tikrose srityse, pavyzdžiui, investicijų į energetiką ir logistiką, jau sukurta ekonomine ir prekybos tarpusavio priklausomybe. Tačiau labai svarbu užtikrinti, kad šiuose santykiuose pirmenybė būtų teikiama tvarumui, žmogaus teisėms ir įtraukčiai ir kad jie atitiktų ES vertybes ir strateginius tikslus. Siekiant skatinti subalansuotą ir abipusiai naudingą bendradarbiavimą, svarbu, kad ES ir Kazachstano santykiai būtų kuo įvairesni skirtingose veiklos srityse, kruopščiai integruojant aplinkosaugos, socialinius ir geopolitinius klausimus.

1.2. EESRK, remdamasis gerąja patirtimi, įgyta palaikant santykius su organizuota pilietine visuomene Vakarų Balkanuose ir Rytų partnerystės šalyse, pritaria pilietinio ir socialinio dialogo plėtojimui Vidurinės Azijos regione ir pasisako už tai, kad jis būtų oficialiai įtvirtintas, nes šio regiono pilietinė visuomenė siekia šio tikslo.

1.3. Dėl patirties, jau įgytos dalyvaujant kasmetiniame ES ir Vidurinės Azijos pilietinės visuomenės forume, Kazachstanas ir Uzbekistanas yra šalys, kurios gali lengviausiai ir greičiausiai suderinti savo veiksmus su ES vykdant socialinio ir pilietinio dialogo rėmimo programas.

1.4. EESRK yra tvirtai tiki, kad tvirtesnis partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimas (tvirtesnis PBS) ir strategija „Global Gateway“ Kazachstane ir apskritai Vidurinėje Azijoje negali būti įgyvendinami nedalyvaujant pilietinės visuomenės organizacijoms ir nesant aiškaus finansinio komponento, skirto tvirtesnio PBS 5 skyriaus 251 straipsnyje numatytoms priemonėms remti.

1.5. EESRK yra įsitikinęs, kad ES ir Kazachstano organizuotos pilietinės visuomenės santykiai gali būti plėtojami struktūruotai, remiantis veiksmų planu, kuriame nustatyti keli prioritetai ir kurie atitinka naujosios ES Vidurinės Azijos strategijos tikslus. Finansavimas turi būti teikiamas pagal iniciatyvą „Global Gateway“, proporcingai prisidedant šio regiono valstybėms, taip pat kitiems tarptautiniams paramos teikėjams. **Veiksmų plano prioritetai turėtų būti:**

— Nuolatinės nepriklausomos stebėsenos, vertinimo ir įgyvendinimo užtikrinimas šiose srityse: a) darbuotojų sąlygų, pagarbos darbuotojų teisėms ir profesinių sąjungų veiklos; b) pagarbos žmogaus teisėms ir nediskriminavimo; c) spaudos laisvės; d) tikrumo ir teisinės valstybės principo laikymosi.

— ES ir Vidurinės Azijos pilietinės visuomenės platformos sukūrimas remiantis modeliu ir patirtimi, įgyta ES ir Vidurinės Azijos pilietinės visuomenės forumuose, kuriuos reguliariai organizuoja Europos institucijos, o taip pat Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto arba Rytų partnerystės pilietinės visuomenės forumo sukaupta gerąja patirtimi.

— Labai svarbu įtraukti pilietinės visuomenės organizacijas siekiant propaguoti ES ir Kazachstano susitarimo memorandumą dėl strateginės partnerystės žaliavų, baterijų ir vandenilio iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių srityje. Jų dalyvavimas taip pat gali užtikrinti suderinamumą su darnaus vystymosi tikslais (DVT), visų pirma 7-uoju DVT (įperkama ir švari energija), 12-uoju DVT (atsakingas vartojimas ir gamyba) ir 13-uoju DVT (klimato srities veiksmai), prisidedant prie projektų tvarumo ir išsamaus patikrinimo prievolių vertinimo pagal ES ir EBPO standartus.

— Europos Sąjunga taip pat galėtų padėti remti Kazachstano pilietinės visuomenės vystymąsi ir stiprinimą sukurdama šalies administracijos valstybės tarnautojų ir teismų sistemos darbuotojų keitimosi patirtimi programą, kurioje dalyvautų Mastrichto Europos viešojo administravimo institutas ir Europos teisėjų ir teisininkų centras Liuksemburge.

— Europos institucijos taip pat gali remti pilietinės visuomenės vystymąsi Kazachstane didindamos jaunųjų kazachų švietimo galimybes pagal programą „Erasmus“, kuri jau sudarė palankesnes sąlygas naujų pilietinės visuomenės atstovų mokymui – taip jos prisidėtų prie geresnio ES principų ir vertybių sistemos supratimo. Jaunuoliai iš valstybių narių, kurie studijuoja Kazachstane, taip pat atlieka svarbų vaidmenį stiprinant dvišalį bendradarbiavimą, grindžiamą tarpusavio supratimu ir pagarba.

2. **Bendrosios pastabos**

2.1. Šioje nuomonėje daug dėmesio skiriama ES ir Kazachstano bendradarbiavimo stiprinimui, visų pirma organizuotai pilietinei visuomenei susirūpinimą keliančiose srityse, atsižvelgiant į naujos ES Vidurinės Azijos strategijos ir iniciatyvos „Global Gateway“ įgyvendinimo prioritetus ir galimybes.

2.2. Partnerystė su ES tebėra Kazachstano užsienio politikos kertinis akmuo ir ji yra pirmoji Vidurinės Azijos regiono šalis, pasirašiusi tvirtesnį PBS su ES, kuriuo skatinamas glaudesnis bendradarbiavimas tokiuose svarbiuose sektoriuose kaip prekyba, investicijos, energetika, žemės ūkis ir junglumas.

2.3. ES yra didžiausia Kazachstano prekybos partnerė. 2023 m. Europos investicijos Kazachstane pasiekė 170 mlrd. EUR, o ES prekyba prekėmis su Kazachstanu iš viso sudarė 42,4 mlrd. EUR, t. y. 5,6 proc. daugiau nei 2022 m. ES eksportas siekė 12,1 mlrd. EUR, t. y. 17,2 proc. daugiau nei 2022 m., o importas iš Kazachstano – 30,3 mlrd. EUR (1,6 proc. daugiau nei 2022 m.) ([1]).

2.4. Didelę Kazachstano ir ES tarpusavio prekybos dalį sudaro didelės apimties energijos išteklių eksportas ir mašinų bei įrangos importas. Kazachstanas užima dvyliktą vietą pasaulyje pagal naftos atsargas. Ši šalis patenkina apie 13 proc. ES naftos poreikio.

([1]) https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/kazakhstan_en.

2.5. Kazachstano strateginis vaidmuo apima ir ypatingos svarbos žaliavas, nes Kazachstanas turi 33 iš 34 Europos Komisijos Ypatingos svarbos žaliavų akte nustatytų elementų. Iš jų 19 šiuo metu išgaunama ir patvirtinta, kad dar 14 bus išgaunama ateityje, todėl Kazachstanas laikomas svarbiu ES partneriu užtikrinant stabilų pagrindinių medžiagų, reikalingų energetikos pertvarkai ir pažangiųjų technologijų sektoriams, tiekimą.

2.6. Šiuo tikslu 2022 m. lapkričio 7 d. ES ir Kazachstanas pasirašė susitarimo memorandumą dėl strateginės partnerystės žaliavų, baterijų ir vandenilio iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių srityje ([2]), kuriuo siekiama stiprinti bendradarbiavimą šioje srityje tiek siekiant padidinti investicijas į sritis, kurioms taikomas šis susitarimas, tiek skatinti dalyvavimą inovacijų ir mokslinių tyrimų programose.

2.7. Kazachstanas, plėtodamas sujungiamumą ir transporto tinklus, „tiesia tiltus“ tarp Azijos ir Europos. Kazachstaną iš viso kerta 13 tarptautinių transporto koridorių, įskaitant penkis geležinkelių ir aštuonis kelių transporto koridorius. Vidurio koridorius turi didelį potencialą tapti svarbia prekybos grandimi. Kazachstano ir užsienio oro transporto bendrovės vykdo skrydžius į 132 kryptimis 32 šalyse ir užtikrina susisiekimą tarp Vidurinės Azijos ir Europos.

2.8. Remiantis ES ir ERPB *Tyrimu dėl tvarių transporto jungčių tarp Europos ir Vidurinės Azijos* ([3]), taip pat įgyvendinant iniciatyvą „Global Gateway“, 2024 m. birželio 12 d. Astanoje paskelbta apie tai, kad sukurta Transkaspijos tarptautinio transporto maršruto koordinavimo platforma.

2.9. Ši platforma sukurta siekiant palengvinti Transkaspijos tarptautinio transporto maršruto projektų įgyvendinimą ir suburti paramos teikėjus, investuotojus, suinteresuotuosius subjektus ir paramos gavėjus, susijusius su šiuo transporto maršrutu. Tai – penkios Vidurinės Azijos valstybės, Armėnija, Azerbaidžanas, Sakartvelas, Turkija, Europos Komisija ir ES, valstybės narės, Europos investicijų bankas, Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas, Pasaulio bankas ir Azijos plėtros bankas.

2.10. Iki Rusijos karo Ukrainoje Šiaurės Eurazijos koridorius buvo pagrindinis sausumos kelias, jungęs Europą su Azija, tačiau tyrime kaip alternatyva nurodytas Transkaspijos tarptautinio transporto maršrutas. Šiame tyrime taip pat rekomenduojamos prioritetinės investicijos Kazachstane į geležinkelių infrastruktūros modernizavimą.

2.11. Kazachstanas yra Eurazijos ekonominės sąjungos (EAES), kuriai vadovauja Rusija, narys. Stiprūs Kazachstano ir ES ekonominiai ryšiai galėtų sustiprinti Kazachstano ekonominį stabilumą, o tai netiesiogiai naudinga Rusijai, nes būtų sustiprinta EAES ir jos valstybių narių ekonomika. Atsižvelgiant į ES sankcijas Rusijai po jos invazijos į Ukrainą, susirūpinimą kelia tai, kad Rusija naudojasi kaimyninėmis šalimis, įskaitant Kazachstaną, kaip alternatyviais eksporto keliais arba kaip tarpininkais, kad galėtų gauti ribojamų prekių. Šis prekybos apimties padidėjimas gali atverti Rusijai galimybių apeiti sankcijas.

3. **Konkrečios pastabos**

3.1. *Kazachstano pilietinė visuomenė – teisinė ir institucinė sistema. Visuomenės dalyvavimas ir konsultacijos su pilietine visuomene*

3.1.1. Per pastaruosius 30 metų šalyje atsirado naujų ir gana reikšmingų NVO iniciatyvų, kurių dauguma yra sėkmingai vykdomos ir teikia įvairias paslaugas visuomenei. Praktiškai kai kurios pilietinės visuomenės iniciatyvos daro tam tikrą įtaką politiniam, socialiniam, ekonominiam, kultūriniam ir humanitariniam Kazachstano gyvenimui.

([2]) https://primeminister.kz/en/news/kazakhstan-and-eu-sign-strategic-partnership-document-8103856.
([3]) https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/international-relations/study-sustainable-transport-connections-central-asia_en.

3.1.2. 2020 m. birželio 2 d. Prezidento dekretu Nr. 341 buvo patvirtintas strateginis dokumentas, kuriame nustatytos pagrindinės ilgalaikio pilietinės visuomenės vystymosi kryptys – „2020–2030 m. Kazachstano Respublikos pilietinės visuomenės vystymosi koncepcija“, jame išdėstyti nauji civilinio sektoriaus veiklos pertvarkymo metodai. Koncepcija bus įgyvendinama dviem etapais: pirmasis etapas – 2020–2025 m., antrasis – 2026–2030 m.

3.1.3. 2021 m. gruodžio 29 d. įsigaliojo Kazachstano Respublikos žmogaus teisių komisaro įstatymas dėl Kazachstano Respublikos žmogaus teisių komisaro. Įstatymu reglamentuojami žmogaus teisių gynėjų vykdomos veiklos žmogaus teisių srityje aspektai, žmogaus teisių gynėjų teisių ir laisvių garantijos ir žmogaus teisių veiklą vykdančių asmenų apsaugos mechanizmo sukūrimas, veikimas ir stebėsena.

3.1.4. 2021 m. sausio 3 d. priimtas Kazachstano Respublikos įstatymas dėl kai kurių Kazachstano Respublikos teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl viešųjų tarybų veiklos pakeitimų ir papildymų. Kuriant viešąsias tarybas buvo siekiama užtikrinti aktyvių NVO atstovų, partijų ir pilietinės visuomenės aktyvistų dalyvavimą.

3.1.5. 2021 m. gruodžio mėn. priimtas Kazachstano Respublikos įstatymas dėl tam tikrų Kazachstano Respublikos teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl civilinio proceso teisės aktų tobulinimo ir neteisminio bei žalingo ginčų sprendimo institucijų kūrimo (dėl tarpininkavimo) pakeitimų ir papildymų.

3.1.6. 2022 m. liepos 4 d. valstybės vadovas pasirašė Kazachstano Respublikos savanoriškos veiklos ir labdaros veiklos įstatymą, kuriame priimti valstybės socialinės tvarkos ir subsidijų finansavimo pakeitimai. Šiandien aktyvių savanorių skaičius siekia apie 200 tūkstančių. Svetainėje Qazvolunteer.kz yra užsiregistravę daugiau kaip 65 000 savanorių.

3.1.7. Be to, 2022 m., vadovaujant Kazachstano Respublikos prezidentui, buvo sukurtas Nacionalinis kongresas *Kurultai*. Tai konsultacinis organas, kurio pagrindinis deklaruojamas tikslas – rengti idėjas ir žingsnius, kaip toliau plėtoti socialinį įgalėjimą ([4]).

3.1.8. 2023 m. spalio 2 d. priimtas Kazachstano Respublikos įstatymas dėl *viešosios kontrolės*. Įstatyme pabrėžiama, koks svarbus yra piliečių dalyvavimas viešojo administravimo srityje ir užtikrinant vyriausybės skaidrumą. Jame siūlomi mechanizmai, leidžiantys visuomenei aktyviai dalyvauti stebint vyriausybinių įstaigų veiklą.

3.1.9. Dabartiniai šalies vadovai 2019 m. įgyvendino „įsiklausančios valstybės“ koncepciją, kuria siekiama greitai reaguoti į „konstruktyvią piliečių kritiką ir pasiūlymus“. Kai kurios šios iniciatyvos priemonės apima internetines peticijas ir referendumus. Kad internetinė peticija būtų svarstoma, ji turi surinkti 50 000 parašų. Pilietinės visuomenės atstovai sutiko, kad ši priemonė veikia gerai. Tačiau numatomi tam tikri pakeitimai, visų pirma susiję su parašų, reikalingų peticijai patvirtinti, skaičiumi. Kol kas oficialūs skaičiai nežinomi, tačiau kai kurie atstovai teigė, kad reikia 150 000 parašų, o juos surinkti būtų nepaprastai sunku šalyje, kurios didžiulėje teritorijoje netolygiai pasiskirstę 20 milijonų gyventojų.

3.1.10. Be to, bet kuris pilietis gali paprašyti valdžios institucijų pateikti internetinę užklausą „eOtinish“ interneto portale ([5]), o Kazachstano atstovai, susitikę misijos metu, teigė, kad priemonė veikia labai gerai, nors atsakymų kokybė ne visada būna patenkinama.

3.1.11. 2024 m. spalio 6 d. vyriausybė surengė referendumą dėl atominės elektrinės statybos. NVO ir piliečiai išreiškė susirūpinimą dėl to, kas finansuotų tokį didelį projektą, ir dėl to, kad vien Kazachstanas negalėtų finansuoti statybos iš savo valstybės biudžeto. Be to, atrodo, kad gyventojai yra labiau susirūpinę dėl galimų projekto trūkumų (korupcijos, nekompetencijos, biurokratijos), o ne dėl jo, kaip atominės elektrinės, pobūdžio.

3.1.12. Tvirtesniame PBS numatytas ES ir Kazachstano pilietinės visuomenės bendradarbiavimas ir jo 5 skyriaus 251 straipsnyje nustatyta, kad „šalys tęsia ir stiprina dialogą, palaikomą per susitikimus ir konsultacijas, ir bendradarbiauja pilietinės visuomenės vaidmens klausimais“.

([4]) https://quryltai.kz.
([5]) https://eotinish.kz/kk.

3.1.13. EESRK delegacija susitiko su pilietinės visuomenės organizacija, stebinčia ES ir Kazachstano susitarimo memorandumo dėl strateginės partnerystės žaliavų, baterijų ir vandenilio iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių srityje įgyvendinimą. Šios organizacijos atstovai teigė, kad sudėtinga gauti patikimos informacijos, nes į susitarimo memorandumą įtraukta nuostata dėl konfidencialumo ir skaidrumo.

3.1.14. Kompetentinga pilietinė visuomenė susitelkusi didžiuosiuose miestuose, daugiausia Astanoje ir Almatoje, o kaimo vietovėse jos trūksta. Todėl sunku gauti poveikio aplinkai vertinimus regionuose. Tuo pat metu didėja jaunimo dalyvavimas pilietinės visuomenės organizacijose ir remiamos pilietinės visuomenės iniciatyvos.

3.2. *Darbo jėgos migracijos politika Kazachstane*

3.2.1. Kazachstanas pasirašė Deklaraciją dėl Nepriklausomų valstybių sandraugos valstybių narių suderintos migracijos politikos. Kazachstanas ratifikavo *Konvenciją dėl darbuotojų migrantų ir jų šeimų narių iš NVS valstybių narių teisinio statuso* ([6]). Kazachstano Respublikos Vyriausybė taip pat pasirašė susitarimus dėl darbuotojų migrantų ir jų šeimos narių teisinio statuso ir dėl bendradarbiavimo kovojant su nelegalia darbo jėgos migracija iš trečiųjų šalių.

3.2.2. Pagrindinė teisinė priemonė yra Kazachstano Respublikos įstatymas *dėl gyventojų migracijos*. Pagal Kazachstano Respublikos įstatymą *dėl užimtumo* Kazachstano Respublikos Vyriausybė kasmet nustato darbo jėgos iš užsienio pritraukimo vykdyti profesinę veiklą Kazachstano Respublikos teritorijoje kvotą. 2024 m. patvirtinta 0,23 proc. ekonomiškai aktyvių respublikos gyventojų kvota.

3.2.3. 2023 m. nedarbo lygis respublikoje sumažėjo nuo 4,9 proc. iki 4,7 proc., palyginti su 2022 m. Pagrindiniai šalies migracijos mainai vyksta su NVS šalimis. Iš NVS šalių atvykstančių ir į šias šalis išvykstančių asmenų dalis sudarė atitinkamai 89,7 ir 70,6 proc.

3.3. *Jaunimo politika Kazachstane*

3.3.1. Kazachstano pažanga jaunimo politinio dalyvavimo srityje suteikia didelių bendradarbiavimo su Europos Sąjunga galimybių. Kadangi Kazachstanas, įgyvendindamas savo 2023–2029 m. jaunimo politikos koncepciją, ir toliau teikia pirmenybę jaunimo įgalėjimui, ši sistema atitinka ES įsipareigojimus skatinti jaunimo pilietinį aktyvumą, socialinę įtrauktį ir darnų vystymąsi.

3.3.2. Partnerystės su ES jaunimo parlamentais galėtų sudaryti sąlygas mainų programoms, bendroms sesijoms ir EP narių mentorystei, praturtinant jaunų kazachų patirtį teisėkūros srityje ir padedant suprasti ES praktiką atstovaujamosios demokratijos srityje.

3.4. *Verslo sektorius*

3.4.1. Kiekvienas verslo subjektas turi kreiptis dėl narystės Kazachstano prekybos rūmuose (*Atameken*) ir mokėti palyginti didelius narystės mokesčius. *Atameken* ir įvairios ES verslo organizacijos remia Kazachstano ir ES ekonominių ir prekybos santykių stiprinimą.

3.4.2. Reikalavimai turėti vizas į ES atvykstančioms Kazachstano bendrovėms ir įmonėms yra administracinė našta, todėl jos dažnai nedalyvauja ES verslo forumuose ir renginiuose. Šiuo atžvilgiu įmonės mano, kad vizų režimo supaprastinimas būtų svarbus žingsnis stiprinant ne tik žmonių, bet ir įmonių tarpusavio ryšius.

([6]) Nepriklausomų valstybių sandrauga.

3.5. *Profesinės sąjungos*

3.5.1. Pagal įstatymą profesinės sąjungos gali organizuoti streikus, tačiau tik pasibaigus įprastinėms procedūroms (arbitražui ir tarpininkavimui). Jei planuojamas streikas ar susirinkimas, apie tai turi būti pranešta valdžios institucijoms ir tik 5 proc. susirinkimų galiausiai yra leidžiami, taip gerokai apribojant darbuotojų teises į taikius susirinkimus. Profesinės sąjungos yra nepriklausomos, bet tarp jų narių nedaug valdžios institucijų atstovų. Siekiant įgalinti profesines sąjungas, didinti atstovavimą darbuotojams ir spręsti šio riboto dalyvavimo problemą, labai svarbu stiprinti kolektyvinių derybų mechanizmus.

3.5.2. 2014 m. buvo pateiktas įstatymas dėl profesinių sąjungų, tačiau tarptautinė bendruomenė užginčijo jo formą. Šie nuogąstavimai buvo atmesti po to, kai profsąjungoms pavyko pasiūlyti svarbių siūlomų teisės aktų pakeitimų. Regionuose vykdomieji organai linkę ignoruoti profesinių sąjungų pasiūlymus ir pageidavimus. Vis dar kyla iššūkių asociacijų laisvės srityje.

3.5.3. Pažymėtina, kad pagal 2024 m. ITUC pasaulinį teisių indeksą Kazachstano padėtis įvertinta 5 balais, t. y. neužtikrinamos jokios darbuotojų teisės, ir tai yra viena iš pasaulio šalių, kurioje darbuotojų padėtis yra prasčiausia ([7]). Atsižvelgiant į tai, kad darbuotojų teisės ir normali profesinių sąjungų veikla akivaizdžiai pažeidžiamos, stiprinant Europos Sąjungos ir Kazachstano pilietinės visuomenės organizacijų bendradarbiavimą būtina visapusiškai gerbti darbuotojų ir nepriklausomų profesinių sąjungų teises.

3.6. *Žmogaus teisės ir nediskriminavimas*

3.6.1. Žmogaus teisių organizacijos atkreipė dėmesį tiek į pažangą Kazachstano žmogaus teisių srityje, tiek į tebesitęsiančias problemas šioje srityje. Nors jos pripažino pažangą tokiose srityse kaip teisinės reformos ir pastangos modernizuoti politinę aplinką, jos taip pat išreiškė susirūpinimą dėl nesėkmių tam tikrose pagrindinėse srityse, įskaitant pilietinių laisvių ir saviraiškos laisvės apsaugą. Nepaisant pradėtų reformų demokratijai stiprinti, apčiuopiama ir nuosekli pažanga tebevyksta netolygiai.

3.6.2. Nepaisant galiojančių teisės aktų, kuriais leidžiama rengti taikius protestus ir užtikrinama susirinkimų laisvė, atotrūkis tarp teorijos ir praktikos yra gana didelis. Norintiems organizuoti protestą subjektams nebereikia gauti išankstinio *Akimat* (vietos savivaldybės) leidimo, jiems tereikia apie tai pranešti valdžios institucijoms. Tačiau daugeliu atvejų potencialus organizatorius gauna atsakymą, kad vietą jau rezervavusi kita PVO (dažniausiai GONGO) arba kad viešojoje erdvėje, kurioje ketinama rengti protestą ar renginį, vyksta statybos darbai. Vėliau paaiškėja, kad prašomoje vietoje nevyksta joks renginys.

3.6.3. Pastaraisiais metais Kazachstano žiniasklaidoje tiesiogiai transliuojant teismo procesus, buvo rodomos tam tikros smurto dėl lyties bylos, todėl šis klausimas tapo viešų diskusijų objektu. Atsižvelgiant į tai, 2024 m. balandžio mėn. buvo priimtas vėlesnis įstatymas, kuriuo, praėjus septyneriems metams po smurto artimoje aplinkoje dekriminalizavimo, sugriežtintos bausmės už smurtą šeimoje.

3.6.4. Nepakankamai moterų eina valstybines pareigas: nepaisant to, kad Kazachstano rinkimų įstatyme nustatytos kvotos, pagal kurias 30 proc. parlamento narių turi būti moterys, jaunimas ir neįgalieji. Per dabartinę kadenciją 20 proc. Senato narių ir 18,4 proc. Atstovų Rūmų (Mazhilis) narių yra moterys ([8]).

3.6.5. Po 2022 m. sausio mėn. įvykių galimybė organizuoti protestą smarkiai sumažėjo, o valdžios institucijos yra linkusios išsklaidyti net nedidelius kelių žmonių susibūrimus. Aktyvistai taip pat pažymi, kad įvykių metu smurto prieš protestuotojus aukų atžvilgiu nebuvo vykdomas teisingumas. Paskutinis didesnis mitingas buvo surengtas 2022 m. vasario mėn. Almatoje siekiant paremti Ukrainą po to, kai Rusija į ją įsiveržė, ir nuo to laiko įvyko nedaug protestų.

3.6.6. Siekdamos padėti neįgaliesiems, NVO pradėjo iniciatyvą „Prieinamasis Kazachstanas“. Ši internetinė priemonė rodo, kaip vertinamas miesto objektų ir paslaugų prieinamumo neįgaliesiems lygis ([9]).

([7]) https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/2024_ituc_global_rights_index_en.pdf.
([8]) https://data.ipu.org/parliament/KZ/KZ-UC01/.
([9]) https://www.unicef.org/kazakhstan/en/stories/paving-accessible-path-future.

3.6.7. Yra įmanomas didesnio masto LGBTQI+ aktyvizmas nei kitose Vidurinės Azijos šalyse. Tradiciškai kazachų klajoklių gyventojai buvo nediskriminuojantys ir linkę priimti skirtumus. LGBTQI+ asmenų padėtis labai pablogėjo dėl Rusijos propagandos ir stigmatizacijos. Translyčiams asmenims, norintiems, kad jų asmens tapatybės kortelėje būtų pripažinta jų naujoji lytis, turi būti atlikta jų lytinių organų operacija ([10]). Pasiūlymas pateikti prieš LGBTQI+ asmenis nukreiptus teisės aktus, panašius į galiojančius Rusijoje, nebuvo įgyvendintas.

3.7. *Žiniasklaidos ir spaudos laisvė*

3.7.1. Pagal spaudos laisvės indeksą 2024 m. Kazachstanas užėmė 142 vietą iš 180 šalių, palyginti su 134 vieta 2023 m. Vyriausybė smarkiai kontroliuoja žiniasklaidą: maždaug 90 proc. žiniasklaidos priemonių finansuoja valstybė. Nepriklausomai spaudai sudėtinga gauti tvarų finansavimą. Kai kuriais atvejais ją remia gerai žinomi prekių ženklai, norintys pagerinti savo reputaciją.

3.7.2. Neseniai paskelbtas naujas žiniasklaidos teisės aktas kelia susirūpinimą žurnalistams ir žiniasklaidos darbuotojams, nes manoma, kad jis yra gana griežtas. Be to, šiuo metu svarstomos kai kurios užsienio žurnalistų patekimo į Kazachstaną priemonės.

3.7.3. Kazachstano žiniasklaidos ir informacijos įstatymais nustatyta tam tikra žiniasklaidos turinio kontrolė. Žiniasklaidos įstatyme reikalaujama, kad visos žiniasklaidos priemonės būtų registruotos, o vyriausybė pasilieka teisę sustabdyti arba panaikinti jų pažymėjimus, jei jos skelbia neskelbtiną informaciją.

3.7.4. Pilietinė visuomenė praneša, kad, nepaisant skaitmeninių technologijų diegimo ir jų įtakos valdymui bei viešosioms paslaugoms, teisinė sistema, reglamentuojanti prieigą prie visuomenei svarbios informacijos, yra ribota. Didelė dalis informacijos visuomenės prašymu, pavyzdžiui, informacija apie biudžetą, nėra prieinama žurnalistams ir piliečiams, taip pat nedaugelis valstybės institucijų posėdžių yra atviri visuomenei.

3.7.5. Rusijos propaganda yra labai plataus masto, o jos poveikis itin didelis, taip pat ir dėl to, kad dauguma gyventojų kalba rusiškai. Nuo karo Ukrainoje pradžios labai padaugėjo melagingų naujienų ir propagandos. Atrodo, kad viešosios institucijos su tuo nekovoja imdamosi būtinų veiksmų.

3.8. *Teisingumas*

3.8.1. Vidurinėje Azijoje Kazachstano teismų sistema laikoma geresne už kitų regiono šalių teismų sistemą. Dėl to, kad didžioji dalis teisinės informacijos pateikiama rusų kalba, kazachų kalba kalbantys gyventojai atsiduria informacijos vakuume. Taip pat gauta skundų dėl pernelyg didelės teisėjų, prokurorų ir policijos politinės priklausomybės.

3.8.2. 2023 m. įsteigtas Kazachstano Konstitucinis Teismas. Visos jo procedūros atliekamos internetu. Į teismo posėdžius kviečiami valstybės institucijų atstovai ir piliečiai, iškėlę bylą Teisingumo Teisme. Jis veikia kaip tarpininkas ir greitojo reagavimo mechanizmas. Jo vaidmuo yra prevencinis, be to, jis taip pat stebi, kaip vykdomi sprendimai.

3.8.3. Didėjantis civilinių bylų, perduodamų civilinių bylų teismams, skaičius rodo didesnį gyventojų pasitikėjimą šio lygmens teismo procesais. Kitokia padėtis susiklostė baudžiamosiose bylose, kuriose buvo skundžiamasi dėl tam tikrų represijų atvejų. Šiuo atžvilgiu viena iš tarptautiniu mastu žinomų bylų yra opozicijos veikėjo aktyvisto Zhanbolato Mamai'aus, kaltinamo masinių riaušių organizavimu Almatoje per 2022 m. sausio mėn. protestus, byla.

3.8.4. 2023 m. kovo 28 d. priimtoje Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos darbo grupės savavališko sulaikymo klausimais nuomonėje Nr. 11/2023 (Kazachstanas) teigiama, kad Zhanbolato Mamai'aus laisvės atėmimas prieštarauja Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 3, 9, 19 ir 20 straipsniams ir Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 9 straipsnio 1 daliai, 19 ir 21 straipsniams".

([10]) https://www.rferl.org/a/fighting-for-identity-kazakh-laws-make-life-difficult-for-transgender-community/30774062.html.

4. **Europos Sąjungos ir Kazachstano pilietinės visuomenės organizacijų bendradarbiavimo stiprinimo veiksmų planas**

4.1. EESRK tvirtai tiki, kad tvirtesnis PBS ir strategija „Global Gateway“ Kazachstane ir apskritai Vidurinėje Azijoje negali būti įgyvendinami pagal ES standartus nedalyvaujant pilietinės visuomenės organizacijoms ir ES institucijoms neskiriant aiškaus finansinio komponento tvirtesnio PBS 5 skyriaus 251 straipsnyje numatytoms priemonėms remti.

4.2. EESRK yra įsitikinęs, kad ES ir Kazachstano organizuotos pilietinės visuomenės santykiai gali būti plėtojami struktūruotai, remiantis veiksmų planu, kuriame nustatyti keli prioritetai ir kurie atitinka naujosios ES Vidurinės Azijos strategijos tikslus. Finansavimas turi būti teikiamas pagal iniciatyvą „Global Gateway“, proporcingai prisidedant regiono valstybių vyriausybėms ir kitiems tarptautiniams paramos teikėjams.

4.3. Reikia sukurti ES ir Vidurinės Azijos pilietinės visuomenės platformą remiantis modeliu ir patirtimi, įgyta ES ir Vidurinės Azijos pilietinės visuomenės forumuose, kuriuos reguliariai organizuoja ES institucijos, ir gerąja patirtimi, kurią sukaupė EESRK arba Rytų partnerystės pilietinės visuomenės forumas.

4.4. Kazachstano Respublika ir Uzbekistano Respublika yra išsivysčiusios valstybės, turinčios finansinių ir administracinių gebėjimų užtikrinti, kad būtų sukurta institucinė Vidurinės Azijos ir Europos Sąjungos pilietinės visuomenės organizacijų santykių sistema.

4.5. Nacionalinių pilietinės visuomenės platformų sukūrimas šiose valstybėse būtų svarbus žingsnis kuriant ES ir Vidurinės Azijos pilietinės visuomenės platformą, kuri sudarys sąlygas nuolatiniam struktūriniam ES valstybių narių ir Vidurinės Azijos regiono valstybių pilietinės visuomenės atstovų dialogui.

4.6. Toks struktūruotas būdas užtikrinti organizuotos pilietinės visuomenės atstovų iš šių dviejų pasaulio regionų santykius gali būti labai naudingas stiprinant ekonominius, komercinius, socialinius ir kultūrinius ryšius, palengvinant keitimąsi patirtimi ir gerąja praktika, taip užtikrinant sąlygas geresniam veiksmų koordinavimui ir sinchronizavimui tarptautinėje arenoje.

4.7. ES ir Kazachstano susitarimo memorandumas dėl strateginės partnerystės žaliavų, baterijų ir vandenilio iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių srityje yra ne tik svarbi priemonė pritraukti investicijas į šias strateginės svarbos sritis šį susitarimą pasirašiusioms šalims, bet ir galimybė įtraukti organizuotą pilietinę visuomenę į projektų tvarumo ir išsamaus patikrinimo prievolių vertinimą pagal JT DVT, visų pirma 7-ąjį, 12-ąjį ir 13-ąjį DVT bei ES ir EBPO priimtus standartus.

4.8. Europos Sąjunga taip pat galėtų padėti remti tvirtą ir nepriklausomą Kazachstano pilietinę visuomenę įgalinančią institucinę aplinką, sukurdama šalies administracijos valstybės tarnautojų ir teismų sistemos darbuotojų keitimosi patirtimi programą, kurioje dalyvautų Mastrichto Europos viešojo administravimo institutas ir Europos teisėjų ir teisininkų centras Liuksemburge.

4.9. Po susitikimų su pilietinės visuomenės ir Konstitucinio Teismo atstovais EESRK delegacija, kuri lankėsi Kazachstane, nustatė, kad daugelio situacijų, apie kurias pranešė žmogaus teisių organizacijos, būtų buvę galima išvengti, jei kai kurių valstybės atstovų, dirbančių viešajame administravime ar teismų sistemoje, profesinis mokymas ir mąstysena atitiktų geriausią EBPO šalių praktiką.

4.10. Pavyzdžiui, pranešta apie teisėjų mokymo spragas, daugiausia dėl painiavos, susijusios su teisine terminija, nes magistratų švietimo ir mokymo procesai vis dar grindžiami pedagoginiais metodais ir mokymo medžiaga iš buvusios sovietinės sistemos arba dabartinės Rusijos sistemos, rimtai neatsižvelgiant į tai, kad magistratams ir bylos šalims reikia vis daugiau bendrauti kazachų kalba.

4.11. ES institucijos taip pat gali remti pilietinės visuomenės vystymąsi Kazachstane didindamos jaunų kazachų švietimo galimybes pagal programą „Erasmus+“, kuri jau sudarė palankesnes sąlygas naujų pilietinės visuomenės atstovų mokymui – taip jos prisidėtų prie geresnio ES principų ir vertybių sistemos supratimo. Jaunuoliai iš valstybių narių, kurie studijuoja Kazachstane, taip pat atlieka svarbų vaidmenį stiprinant dvišalį bendradarbiavimą, grindžiamą tarpusavio supratimu ir pagarba.

4.12. Kazachstano universitetai domisi, kaip suteikti savo studentams daugiau galimybių dalyvauti tarptautinėse mainų programose, kuriose dalyvauja panašios ES aukštojo mokslo institucijos, ir šį susidomėjimą sustiprina šios šalies universitetų patirtis ir gebėjimai valdyti „Erasmus“ projektus pagal ES procedūras.

Briuselis, 2025 m. kovo 26 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto

pirmininkas

Oliver RÖPKE